

De Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Den Haag

1 juli 2005

Ons kenmerk

DCE/05/25372

Onderwerp

rijkscollectiebeheer

Inleiding

Eind 2000 heeft de Algemene Rekenkamer (ARK) het rijkscollectiebeheer aan de orde gesteld in haar rapport "Museale collecties van het rijk" (Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 27470, nrs 1-2). De ARK concludeerde in dit rapport dat er, ook na afsluiting van het Deltaplan voor het cultuurbehoud, rijksbreed achterstand bleef in de registratie van de collecties. Dit knelpunt deed zich inmiddels niet meer zozeer voor bij de verzelfstandigde rijksmusea – door die organisaties was de registratieachterstand ingelopen – maar nog wel bij andere beheerders, waaronder de verantwoordelijke ministeries.

Voorts was de ARK van oordeel dat het toezicht op het beheer van de rijkscollectie verbetering behoeft. De ARK deed de aanbeveling het toezicht op de rijkscollectie rijksbreed uniform te regelen, en achtte dit toezicht bij uitstek een taak voor de Inspectie Cultuurbezit, de toezichthouder op het rijkscollectiebeheer door de verzelfstandigde rijksmusea.

Dit rapport was aanleiding om interdepartementaal het rijkscollectiebeheer in kaart te brengen. Ik heb na mijn aantreden moeten constateren dat de voortgang stagneerde en dat er extra inspanningen nodig zijn om dit weerbarstige dossier vlot te trekken. Ik heb dan ook op het niveau van de Ministerraad afspraken gemaakt om ervoor te zorgen dat de passende maatregelen getroffen worden die nodig zijn om het collectiebeheer rijksbreed op orde te krijgen.

Met deze brief informeer ik u over de resultaten van de inventarisatie van de museale voorwerpen bij de ministeries en de (voormalige) daaronder ressorterende buitendiensten en instellingen. Eenzelfde problematiek speelt ook buiten de departementen, nl. bij derden-bruikleennemers. Het afzonderlijke traject dat ik hiervoor in gang heb gezet zal eind 2006 tot resultaat leiden.

In deze brief worden voorts de acties beschreven waartoe ik besloten heb om het beheer op orde te krijgen en om herhaling van achterstanden in de toekomst te voorkomen.

Alvorens u te informeren over mijn plan van aanpak, hecht ik eraan u door middel van een terugblik meer inzicht in de problematiek te bieden.

Terugblik

Het is vanuit een oogpunt van cultuurbeleid van belang dat de rijkscollectie museale voorwerpen toegankelijk en zichtbaar is voor de Nederlandse samenleving. De musea zijn hiervoor van cruciale betekenis, maar niet exclusief. Vanuit het ministerie van OCW wordt al decennia lang een actief beleid gevoerd om voorwerpen uit de rijkscollectie die zich niet in een verzelfstandigd rijksmuseum bevinden, doch deel uitmaken van de collectie van het Instituut Collectie Nederland (ICN) actief beschikbaar te stellen voor presentatie in openbare instellingen. Hieronder vallen de verschillende ministeries en hun verspreide organisatieonderdelen. Vanaf 1949 zijn in dat kader tienduizenden objecten aan honderden instellingen met een openbare functie in beheer gegeven. In de jaren negentig werd duidelijk dat de ICN-collectie als gevolg van de toevloed van BKR-werk aan kwaliteit had ingeboet en dat de omvang ervan nauwelijks te beheren was. Onder mijn voorgangers is toen een selectie- en afstotingsoperatie ingezet waarbij de collectie - grotendeels door eigendomsoverdracht - werd teruggebracht van 350.000 tot thans 140.000 nummers. In die periode is veel ervaring opgedaan met selectie en afstoting. Deze kennis is in 2000 verwerkt in de Leidraad voor het Afstoten van Museale Objecten, verschenen onder auspiciën van de Nederlandse Museumvereniging. Een voorbeeld van zelfregulering door het museale veld als het gaat om gedragsregels bij afstoting. Ondanks deze reductie blijft de ICN-collectie nog steeds groot en verdere verkleining ligt dan ook in de rede. Ik werk dit aspect hierna verder uit.

De omvang van de collectie gekoppeld aan de doelstellingen van het cultuurbeleid en de wijze waarop de voorwerpen in het verleden steeds zijn gebruikt, heeft er toe geleid dat het ministerie van OCW in de loop van de decennia uitgegroeid is tot de grootste distributeur van museale voorwerpen in Nederland. Ongeveer de helft van de collectie is in permanent in gebruik bij meer dan tweeduizend locaties in binnen- en buitenland. De belangrijke clusters kunstwerken bevinden zich in musea, ministeries, universiteiten, gemeenten en allerlei openbare instanties als: CWI's, asielzoekerscentra, zorginstellingen en justitiële instellingen. Met al die instanties zijn in het verleden afspraken gemaakt over de beheersvoorwaarden.

Nu zijn ministeries, universiteiten en gemeenten en andere openbare lichamen, instanties die vrijwel permanent aan organisatieveranderingen onderhevig zijn; diensten fuseren, directies worden samengevoegd en afdelingen verhuizen. Talrijke instellingen waaraan in de afgelopen decennia kunstwerken zijn uitgeleend, werden later opgeheven. Bij dergelijke organisatieveranderingen en (interne) verhuisbewegingen is er – zo kan achteraf worden geconstateerd - een risico dat voorwerpen zoek raken. Dat risico is in de afgelopen decennia niet in voldoende mate onderkend.

Inventarisatie

Nadat in de jaren negentig veel energie gestoken is in het verkleinen van de collectie, is onder verantwoordelijkheid van een van mijn voorgangers in 1999 gestart met een ronde om de collectie op locatie te inventariseren. Daarbij is begonnen met musea en gemeenten. Later kwamen daar de ministeries en hun buitendiensten bij. Het vermoeden werd bevestigd dat veel gegevens verouderd waren en dat ten minste sprake was van administratieve vermissing van voorwerpen. In de tweede

helft van 2004 werd mij duidelijk dat er ten aanzien van de ministeries te weinig voortgang werd geboekt. Mede in het licht van het eerdergenoemde rapport van de ARK heb ik toen voorrang aan dit onderwerp gegeven, en een extra inspanning geleverd om dit punt tot klaarheid te brengen. Graag informeer ik u over de aard van de activiteiten die ik sindsdien heb ontwikkeld.

In november 2004 hebben ook alle collega-bewindslieden toegezegd een ultieme inspanning te doen om de inventarisatie van de museale voorwerpen bij de kerndepartementen en de (voormalige) daaronder ressorterende buitendiensten en instellingen af te ronden.

In januari 2005 heb ik een projectgroep 'Collectie op Orde' ingesteld. Deze projectgroep (ruim 5 fte) zal zich tot eind 2006 bezig houden met alle aspecten van de vermissingsproblematiek die in deze brief worden genoemd.

De geïntensiveerde naspeuringen door de projectgroep in samenwerking met de ministeries hebben ertoe geleid dat veel museale voorwerpen zijn teruggevonden. Sedert begin dit jaar heeft intensief zoeken ruim 1400 aanvankelijk vermiste stukken opgeleverd. Ik moet echter constateren dat ondanks intensief zoeken een aantal stukken niet is teruggevonden. Volgens opgave van de ministeries gaat het thans om ruim 2200 museale voorwerpen, die als verloren moeten worden beschouwd.

Het gaat hier om museale voorwerpen die niet, zoals kantoorinventarissen, kunnen worden vervangen. Om u een beeld te geven, het betreft moderne kunst, historische meubels, tapijten, en kleinere voorwerpen van kunstnijverheid. De gemiddelde taxatiewaarde bedraagt: € 2.200 (prijsspeil 1980).

Daaronder bevindt zich een zeer beperkt aantal objecten met een taxatiewaarde van meer dan €10.000.

Maatregelen

Collectie op orde

Wat onvervangbaar is kan niet worden vervangen. Wat wel kan, is lering trekken uit de beheerspraktijk en maatregelen nemen om herhaling te voorkomen. Ik heb hiervoor een bedrag van €1 miljoen uitgetrokken. Het is pijnlijk maar realistisch om te erkennen dat het verlies uiteindelijk moet worden genomen en in " 's rijks collectieadministratie " moet worden verwerkt. De gevolgen van dit verlies voor de collectie is onderwerp van nader overleg.

Nieuw beheersstelsel

Een maatregel om herhaling in de toekomst te voorkomen is de invoering van een nieuw beheersstelsel ter vervanging van het verouderde KB 21 uit 1984 . Het nieuwe systeem is van belang als grondslag voor het collectiebeheer van alle voorwerpen die rijkseigendom zijn of aan de zorg van het rijk zijn toevertrouwd en regelt op hoofdlijnen de verantwoordelijkheid van de ministers voor het beheer van museale voorwerpen bij de ministeries. Het nieuwe stelsel wordt als ministeriële regeling gebaseerd op de Comptabiliteitswet 2001 (Cw 2001). Bij nota van wijziging bij de Tweede wijziging van de Cw 2001 is onlangs door de Minister van Financiën aan u een voorstel voorgelegd om in de Cw 2001 een delegatiebepaling op te nemen, die ertoe strekt dat op basis daarvan door mij regels worden gesteld voor het materieelbeheer van museale voorwerpen (Tweede Kamer, 2004-2005, 29 833, nr. 6). De regels van privaatrechtelijk beheer blijven ongewijzigd.

Besloten is dat de regeling over de volgende onderwerpen bepalingen behelst:

- geëxpliciteerd wordt dat het nieuwe beheersregime alleen betrekking heeft op museale voorwerpen (voorheen: voorwerpen van bijzondere culturele waarde) en niet op andere werken ter aankleding van rijksgebouwen; onder vigeur van het eerderbedoelde KB 21, 1984 zijn de betreffende voorwerpen in rijksgebouwen in de administratie voorzien van een kenmerk waardoor ze herkenbaar zijn als museale voorwerpen, althans als voorwerpen van bijzondere culturele waarde. De voorwerpen die niet als zodanig zijn aangemerkt, vallen onder het beheersregime dat geldt voor kantoorinventaris. Daarmee wordt de omvang van de collectie museale voorwerpen gereduceerd.
- De ministers worden verplicht een administratieve organisatie voor het beheer van museale voorwerpen te beschrijven; ze dienen ervoor te zorgen dat de beschreven procedures worden toegepast.
- De ministers worden verplicht een verblijfsregistratie van de museale voorwerpen aan te leggen. De verplichting tot verblijfsregistratie houdt in dat niet alleen de hoofdlocatie van een voorwerp schriftelijk moet zijn vastgelegd, maar dat ook kenbaar moet zijn op welke plaats, in welk vertrek in een locatie het voorwerp zich bevindt.
- De ministers worden verplicht een contactpersoon aan te wijzen ter zake van het beheer. Deze functionaris is eerste aanspreekpunt voor het Instituut Collectie Nederland, en voor de Inspectie Cultuurbezit.
- Er wordt een basis gelegd voor uniform toezicht op het beheer van rijksmuseale voorwerpen door de Inspectie Cultuurbezit. De toezichthouders rapporteren aan de ministers, en jaarlijks ontvang ik een rapport over de bevindingen bij het toezicht. De bepaling over het toezicht komt in het bijzonder tegemoet aan eerderbedoeld rapport van de ARK, waar de ARK de aanbeveling deed om het toezicht op de rijkscollectie te uniformeren.
- De regeling geldt voor de gehele rijkscollectie museale voorwerpen, ook voor voorwerpen die, veelal op grond van een beheersovereenkomst, in beheer zijn gegeven aan een museale instelling. De ministers worden nl. verplicht ervoor te zorgen dat derden die voor hen museale voorwerpen beheren handelen overeenkomstig de regeling. Voor die situatie beoogt de regeling echter een consolidatie in te houden van de bestaande OCW-praktijk. Immers, op grond van b.v. de beheersovereenkomsten zijn museale instellingen al verplicht tot het voeren van een adequate verblijfsregistratie, en wordt op het beheer al toezicht gehouden door de Inspectie Cultuurbezit. Geïnspecteerd wordt volgens de methodiek die is beschreven in de handleiding "De inspectie in de praktijk".
- Centraal overzicht van de collectie blijft onder mijn verantwoordelijkheid vallen. In specifieke gevallen kan ik nadere aanwijzingen geven voor het beheer.
- Indien het beheer tekort schiet, behoud ik mij het recht voor het beheer over te nemen voor rekening van de betreffende minister. Een minister kan mij ook verzoeken het beheer van een voorwerp over te nemen.

De nieuwe beheerssystematiek zal nog dit jaar worden gepubliceerd.

Uitvoeringsmaatregelen

Om herhaling van het vermissingsprobleem te voorkomen is ook een divers pakket aan maatregelen ontwikkeld voor de dagelijkse uitvoeringspraktijk op mijn ministerie.

Ik heb u al gemeld dat tot eind 2006 een projectteam 'Collectie op Orde' belast is met de taak de voorwerpen op te sporen. De meeste winst is daarbij te behalen op het administratieve vlak door de bruikleendossiers van derden onder de loep te nemen, het intensiveren van contacten met de bruikleennemers en het verder actualiseren van de collectieadministratie.

Dit team zal tevens een rol spelen in het programma selectie dat zal worden uitgevoerd in de periode 2006-2010. Doel van dit programma is de ICN-collectie verder te verkleinen en het beheer te optimaliseren. Winst kan worden geboekt met invoering van het bovengenoemde beheerssysteem waarmee een reductie van de collectie wordt bewerkstelligd. Voorwerpen die niet voldoen aan de kwalificatie 'museaal' vallen vanaf invoering van het nieuwe stelsel onder hetzelfde beheersregime dat ook voor kantoorinventaris geldt. Op korte termijn kan daarmee een reductie van 20.000 voorwerpen worden bereikt op een totaal van 140.000

Mede als gevolg van de in 1999 ingezette actualiseringsronde van de bruikleen- en beheersovereenkomsten is komen vast te staan dat sommige bruikleennemers over onvoldoende kennis en capaciteit beschikken om museale voorwerpen adequaat te beheren. Specifieke problemen doen zich voor ten aanzien van de grote groep niet museale stichtingen als scholen, zorginstellingen en ziekenhuizen. Het is dan ook gewenst het klantenbestand te reduceren. Met klanten, die niet in staat zijn de gewenste zorg aan de voorwerpen te besteden, worden de overeenkomsten stopgezet en de voorwerpen teruggehaald. Permanente overdracht van voorwerpen aan verzelfstandigde rijksmusea draagt eveneens bij aan stroomlijning van het relatiebestand. Het klantenbestand wordt verder verkleind door contracten te beëindigen met klanten die slecht één of twee objecten in bruikleen hebben. Beëindiging van deze overeenkomsten leidt tot een aanzienlijke administratieve verlichting. Het proces van selectie zal de kwaliteit en de beheersbaarheid van de collectie vergroten. De belangrijkste uitgangspunten voor mij in dit traject zijn: zorgvuldigheid voortvarendheid en transparantie .

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

(mr. Medy C. van der Laan)